

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**Keresetindítás a gondnokság alá helyezési perekben:
az aktív és passzív perbeli legitimáció valamint
a keresetlevél kötelező tartalmi elemeinek sajátosságai**

Szerző: dr. Hajdu Emese

Budapest, 2015. július 9.

I. Prológ

A belátási képesség hiánya, illetve korlátozott volta esetére rendelt jogintézmények célja a belátási képességgel nem, vagy csak korlátozottan rendelkező személyek védelme jognyilatkozataik általuk be nem látható, hátrányos következményeitől.¹ A gondnokság alá helyezési per célja ennek megfelelően, hogy körültekintő, számos garanciális rendelkezést felölelő peres eljárás eredményeként kizárólag az a személy kerüljön cselekvőképességet korlátozó gondnokság hatálya alá, akinek esetében az - jogainak védelme, biztosítása érdekében - feltétlenül szükséges.

Az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának R (99) 4 számú Ajánlása², melyet 1999. február 26. napján fogadtak el a cselekvőképtelen nagykorúak védelméről, legfontosabb anyagi jogi alapelvei a következők: a jogi környezet rugalmassága, az egyén döntési képességének maximális biztosítása, a szükségesség és a szubszidiaritás, az arányosság, az érintett jólétének és érdekeinek elsődlegessége, kívánságainak tiszteletben tartása. Magyarországon a cselekvőképességgel, gondnoksággal összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi XV. törvény elvi alapja ez az Ajánlás³. Egy évtizeddel később az ET Miniszterek Bizottsága (2009) 11. Ajánlása az előzetes jognyilatkozat intézményének bevezetését szorgalmazza a tagállamokban a cselekvőképes felnőttek önrendelkezésének elősegítése érdekében, esetleges cselekvőképtelenné válásuk esetére a vagyoni, egészségi, szociális és személyi ügyeiket illetően. Meg kell még említeni a fogyatékossgal élő személyek jogainak gyakorlásáról szóló és a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett ENSZ Egyezményt, mely alapelveként tartalmazza, hogy a cselekvőképesség korlátozására az érintett személy akaratának, választásának tiszteletben tartásával, arányosan, személyre szabottan, továbbá a korlátozás rendszeres felülvizsgálata mellett kerülhet csak sor.

A fenti alapelvek mentén indult meg a korábbi Polgári törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (régii Ptk.) rugalmatlan szabályozásának⁴ módosítása a 2001. évi XV. törvénnyel. Ennek következtében a gondnokság alá helyezési perekben a bíróság mozgástere tágult, már nem csak annak - általánosságban történő - megállapítására szorítkozhatott, hogy az érintett személy cselekvőképessége korlátozott vagy teljesen hiányzik-e, hanem 2001-től - egyéb változások mellett - lehetőség nyílt a cselekvőképesség ügycsoportokban való korlátozására is. A rugalmas, egyénre

1 Dr. Kőrös András: "Jót s jól!" - helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában Magyar jog, 2009. (56. évf.) 2. sz. 104-112. old.

2 Az Ajánlás teljes szövegét közli a Fundamentum 2000/2. szám 103. és skk. old.

3 Wellmann György (ed.) 2013: Polgári Jog Bevezető és záró rendelkezések Az ember mint jogalany Öröklési jog, Az új Ptk. magyarázata I/VI., HVG Orac Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest, 104. old.

4 Dósa Ágnes: A nem teljesen cselekvőképes személyek jogai: rugalmasabb szabályozás felé, Fundamentum, 2000/2. sz. 84. old.

szabható cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezés intézménye a hatályba nem lépett 2009. évi CXX. törvény után az új Polgári törvénykönyv hatálybalépésével valósult meg.

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban Ptk.) 2014. március 15. napján lépett hatályba. A módosításoknak köszönhetően alapjaiban változott meg a jogintézmény, megszűnt a Polgári törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (továbbiakban régi Ptk.) szerinti cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezés, felváltotta a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezés új jogintézménye. A cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezést felváltotta a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezés jogintézménye. Ezzel egyidejűleg megszűnt a cselekvőképességet általánosan korlátozó gondnokság alá helyezés. Az új szabályozás lényege, hogy a cselekvőképességet csak meghatározott ügycsoportok vonatkozásában lehet részlegesen korlátozni. Ha nincs olyan ügycsoport, amelyben a cselekvőképességhez szükséges belátási képesség fennáll, egyéb törvényi feltétel fennállása esetén ez a cselekvőképesség teljes korlátozását eredményezheti. Az egyéni körülmények valamint a családi társadalmi kapcsolatok vizsgálata törvényi követelmény lett. Ugyanígy vizsgálandó feltétel az is, hogy az érintett személy jogainak védelme a cselekvőképességet nem érintő más módon nem biztosítható-e. Ezek a plusz törvényi feltételek és a jogintézmény újraszabályozása jelentősen kiszélesítette a bizonyítandó tények körét.

A felülvizsgálati eljárás területén a Ptk. koncepcionális jellegű változást hajtott végre⁵, tekintettel arra, hogy megszűnt a cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezés jogintézménye, és az ehhez kapcsolódó azon szemlélet is módosult, miszerint adott esetben a belátási képesség végleges hiánya is kimondható. A felülvizsgálati eljárásra a Ptk. szerint az ítélet jogerőre emelkedésétől számított legkésőbb öt év, teljes korlátozás esetén is legkésőbb tíz éven belül sor kell, hogy kerüljön az ítélet által meghatározott időben.

Jelen cikk célja nem a fenti anyagi jogi változások részletes ismertetése, hanem azok tükrében a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (továbbiakban Pp.) eljárásjogi szabályainak alkalmazása során felmerült gyakorlati problémák, valamint megoldási javaslatok felvetése.

A gyakorlati problémák feldolgozása a Budapest Környéki Törvényszék Polgári, Közigazgatási és Munkaügyi Kollégiumának Budapest, 2014. október 3. napján cselekvőképesség - gondnokság témakörben tartott szakmai konzultációján az ilyen típusú pereket tárgyaló bírák által felvetett

⁵ Wellmann György (ed.) 2013: Polgári Jog Bevezető és záró rendelkezések Az ember mint jogalany Öröklési jog, Az új Ptk. magyarázata I/VI., HVG Orac Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest, 124. old.

kérdéseken és a Gödöllői Járásbíróságnak 2014. március 15. napját követően e tárgyban befejezett elsőfokú és a Budapest Környéki Törvényszék 1. Pf. és 14. Pf. tanácsa másodfokú ügyeinek vizsgálatán alapul⁶.

A szabályok jogbővítő jellegére figyelemmel az új szabályozásra minél hamarabb sort kellett keríteni.⁷ A Ptk. hatálybalépésével azonnali változások következtek be a gondnokság alá helyezés iránti perekben, hiszen a Ptk. hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény (továbbiakban: Ptké.) 4.§ (1) bekezdése szerint a nagykorú személy cselekvőképességet kizáró vagy korlátozó gondnokság alá helyezése iránt a Ptk. hatálybalépésekor folyamatban lévő eljárásban - ideértve a jogorvoslati eljárási szakaszt is - a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni⁸.

A Pp. XVIII. fejezete, mely a gondnokság alá helyezés iránti perek különös eljárásjogi szabályait tartalmazza, módosult a 2001. évi régi Ptk. módosítással és a Ptk. hatálybalépésével egyidejűleg is.

A cikk a Pp. gondnokság alá helyezés iránti perek általánostól eltérő, különös szabályait tartalmazó XVIII. fejezete felépítését követve - a teljesség igénye nélkül - vesz sorra a peres eljárás során a keresetindításkor felmerülő több érdekes kérdést.

II. Perindítás

1. *Passzív perbeli legitimáció*

A passzív perbeli legitimációt a Pp. nem szabályozza, azonban a per tárgyából következően a gondnokság alá helyezés iránti pernek csak egy alperese lehet, az a természetes személy, akinek a cselekvőképességét a bíróság a kereset alapján vizsgálja.

Ez a személy a Ptk. szerint **kizárólag 17. életévét** már betöltött személy lehet. **Megszűnt a 14. életévét betöltött kiskorú gondnokság alá helyezésének lehetősége.** Ezzel összefüggésben a Ptké. átmeneti rendelkezése szerint⁹ a tizennegyedik életévét már betöltött kiskorú cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezése iránt a Ptk. hatálybalépése előtt

6 A dolgozat gondolatmenetében merít még dr. Hajdu Csaba A gondnokság alá helyezési perekre irányadó új szabályok és azok alkalmazása során eddig felmerült gyakorlati problémák című 2014. szeptember 10. napján kelt cikkéből. <http://www.mabie.hu/node/2362>

7 Dr. Boros Zsuzsa: A családjog jövője - A Ptk. cselekvőképességi és családjogi rendelkezéseinek alkalmazását segítő átmeneti normákról, Családi Jog, XII. évfolyam 3. szám 4. old.

8 A Budapest Környéki Törvényszék családjogi ügyeket tárgyaló másodfokú tanácsai következetesen alkalmazzák e rendelkezést, hatályon kívül helyezési ok, ha az elsőfokú bíróság csak hivatkozik ítéletében az új szabályozásra, azonban ténylegesen nem vizsgálja az alperes egyéni körülményeit, családi, társadalmi kapcsolatait a Ptk. új rendelkezéseinek megfelelően.

9 Ptké. 3. § A tizennegyedik életévét már betöltött kiskorú cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezése iránt a Ptk. hatálybalépése előtt benyújtott keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani, a folyamatban levő eljárást pedig a kiskorú tizenhetedik életévének betöltéséig meg kell szüntetni. A bíróság a kiskorút a tizenhetedik életévének betöltését követően ismételt elöterjesztett kereset alapján a nagykorúakra vonatkozó szabályok szerint cselekvőképességet részlegesen vagy teljesen korlátozó gondnokság alá helyezheti.

benyújtott keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani. A folyamatban levő eljárásra azonban egy félreérthető rendelkezését tartalmaz, miszerint folyamatban levő eljárást a kiskorú tizenhetedik életévének betöltéséig meg kell szüntetni. A Pp. 157. §-ában szabályozott intézmény nem ad lehetőséget az eljárás meghatározott ideig való megszüntetésére, a 130.§ szerint pedig az eljárást 6 hónapig lehet szüneteltetni. Ennek alapján álláspontom szerint a bíróság az eljárást megszünteti a hatálybalépéskor folyamatban volt ügyekben. A per tehát nem fog automatikusan folytatódni, a bíróság nem figyeli, hogy az alperes mikor tölti be 17. életévét. A Ptké. szerint a keresetlevelet ismételten be kell nyújtani a 17. életév elérésekor ahhoz, hogy a személy cselekvőképességét a bíróság korlátozza.

A passzív perbeli legitimáció alapján, miszerint csak egy alperese lehet egy gondnokság alá helyezés iránti pernek, egyesíteni sem lehet egy testvérpár gondnokság alá helyezése iránt megindított pereket. A Pp. 307/A.§ -a is ezt támasztja alá, mely szerint csak ugyanazon személy gondnokság alá helyezésére vagy szülői felügyeletének megszüntetésére irányuló más keresettel kapcsolható össze a gondnokság alá helyezésre irányuló kereset.

Két vizsgált ügyben egyetűjű ikerpár tagjai voltak az alperesek.

Az ítéletek indoklásai szerint mindkét alperes egy ritka genetikai betegségben szenvedett. Ennek következtében először a járás, majd a beszéd és az értelmi fejlődés is megrekedt. Írni, olvasni tudtak, számolni csak tízes számkörben. Pénzfogalmakkal nem rendelkeztek. Az élet minden területén irányításra és ápolásra szorultak, önálló életvitelre nem voltak képesek. Az ikreket a szülők nevelték, egymás és az édesanya nélkül nem lehetett meghallgatni őket sem a bíróságon, sem a szakértő által. Elválasztásukkor ugyanis azonnal sírással, üvöltéssel járó pánikrohamot kaptak. Mindkét esetben azonos volt a tanúk köre, a környezettanulmány, a szakértői bizonyítás is és a szakértő személye. Mégsem lehetett egy eljárásban gondnokság alá helyezni az ikerpárt. A bíróság csak annyival tudta könnyíteni a résztvevők helyzetét, hogy a tárgyalásokat és meghallgatásokat egymást követően tűzte ki, és ugyanazt a szakértőt rendelte ki mindkét alpereshez. A szakértői bizonyítás azt mutatta ki, hogy az egyik testvér egy négy, a másik egy hat éves gyermek értelmi szintjén rekedt meg. Ez is mutatja, hogy minden ember különböző, minden betegség más és más hatással van az egyénre, ennek megfelelően a két ember közötti különbség akár akkora is lehetett volna, hogy az egyiknél részlegesen a másikonál teljesen korlátozó gondnokság alá helyezést rendel el a bíróság.

Egy másik ügyben a fentiekől eltérően ugyanazon alperes ellen indított két külön pert az alperes két gyermeke. Az alperes lánya részleges korlátozás, a fia teljes korlátozó gondnokság alá helyezés iránti pert indított, mely ügyeket aztán a bíróság egyesített a Pp. 307/A.§ (1) bekezdése alapján¹⁰, miszerint gondnokság alá helyezésre irányuló kereset csak ugyanazon személy gondnokság alá helyezésére vagy szülői felügyeletének megszüntetésére irányuló más keresettel kapcsolható össze.

2. Aktív perbeli legitimáció

Az aktív perbeli legitimációt - vagyis, hogy ki a perindításra jogosult - a Ptk. szabályozza¹¹. A gondnokság alá helyezés kezdeményezésére jogosultak köre egyfelől bővült: az élettársal, másfelől szűkült: csak az együtt élő házastárs jogosult perindításra. (Csak megjegyzem, hogy már a Ptk. rendelkezése is értelmezésre szorul: vajon az együttélést csak a házastárs, vagy az élettárs, egyenesági rokon, testvér esetében is megköveteli a jogalkotó. Annak alapján, hogy az élettárs fogalmi eleme az együttélés, így erre a jogalkotó nem kérhette külön az együttélés kritériumát, így a felsorolásban az élettársat követő egyenesági rokon és testvér esetében a jelzős szerkezetről már nem beszélhetünk, itt már nem térhet vissza az együttélés követelménye.)

A Pp. 130.§ (1) bekezdés g) pontja szerint, ha nem az arra jogosult indítja a pert, a keresetlevelet a bíróság idézés kibocsátása nélkül elutasítja. Azt, hogy az arra jogosult indítja-e a pert a bíróság a keresetlevélből tud meggyőződni. A Pp. 307. § (1) bekezdése szabályozza, hogy mit kell tartalmaznia a keresetlevélnek. A Pp. 121. §-ban meghatározottakon kívül fel kell tüntetni azokat az adatokat, amelyekből a keresetindításra való jogosultság megállapítható.

Annak igazolására, hogy együtt élő házastársakról van-e szó, szükséges a házassági anyakönyvi kivonat, ez azonban nem igazolja az együttélést. Ezen kívül fel kell tüntetni mindkét házastárs lakcímét, amennyiben ez azonos, ez igazolhatja az együttélést (bár élhetnek egy lakáson belül, de különváltak, és előfordulhat, hogy különböző a lakcímük, de fennáll az életközösség, mert pl. elmulasztotta a lakcímváltozást bejelenteni). Tehát a házastárs perindításának feltétele, hogy együtt éljen a gondnokság alá helyezendő házastársával, vagyis lényegében az életközösség még fennálljon.

¹⁰ Pp. 307/A.§ (2) A gondnokság alá helyezésre irányuló kereset csak ugyanazon személy gondnokság alá helyezésére vagy szülői felügyeletének megszüntetésére irányuló más keresettel kapcsolható össze.

¹¹ Ptk. 2:28. § [A gondnokság alá helyezés kezdeményezése]

(1) A gondnokság alá helyezést a bíróságtól a) a nagykorú együtt élő házastársa, élettársa, egyenesági rokona, testvére; b) a kiskorú törvényes képviselője; c) a gyámhatóság; és d) az ügyész kérheti.

Az változás bevezetésének indoka¹², hogy egyrészt az együtt élő házastárs, az aki igazán rálát a házastársa belátási képességének csökkenésére és ennek következményeire, másrészt előfordul, hogy a házastársi életközösség megszűnését követően a bontóperben, illetve a szülői felügyelet gyakorlására vonatkozó perben olyan módon kíván kedvezőbb pozícióba kerülni, hogy különélő házastársa ügyei viteléhez szükséges belátási képességének csökkenésére hivatkozik, és ennek alátámasztására - az esetek többségében alaptalanul - gondnokság alá helyezési pert is kezdeményez.

A keresetlevél alapján a bíróság csak a lakcímet igazoló hatósági igazolvány másolatának csatolását kérheti, illetve ha különböző a lakcím, akkor az együttélés igazolására hívhatja fel a felperest. Az, hogy az alperes vitatja az együttélést, csak az első tárgyaláson fog kiderülni. Ezért - ahogy az a 2014. október 3. napján tartott szakmai konzultáción is elhangzott - a gyakorlatban felmerülő probléma, hogy a bíróság a keresetlevél benyújtásakor hogyan vizsgálja az élettársi kapcsolat, illetve a házastársi életközösség fennállását. Közismert, hogy annak bizonyítása, hogy a felek között létrejött-e élettársi kapcsolat, ha igen mikor és meddig, hosszadalmas és rendkívül nehézkes. A törvényszövegből következik, hogy a jogalkotó a még fennálló élettársi kapcsolatra gondol, tehát itt is törvényi feltétel az együttélés. Amennyiben a felek között per folyamatban nincs (pl.: élettársi közös vagyon megosztása, szülői felügyeleti jog gyakorlásának rendezése, vagy házasság felbontása, stb. iránt), a bíróság - adott esetben az alperes ez irányú ellenvetése esetén - hogyan győződjön meg az együttélés (vagyis életközösség) fennállásáról? A Budapest Környéki Törvényszék 1.Pf. tanácsa szerint amennyiben az alperes vitatja az együttélés tényét ekkor környezettanulmány beszerzésére van lehetőség. Egyéb hosszadalmas bizonyítás lefolytatásának nincs helye, hiszen nem lehet tárgya és célja egy gondnokság alá helyezés iránti pernek annak hosszas bizonyítása, hogy a felek együtt élnek-e vagy sem. Ilyenkor - álláspontom szerint - a per megszüntetésének van helye.

12 Wellmann György (ed.) 2013: Polgári Jog Bevezető és záró rendelkezések Az ember mint jogalany Öröklési jog, Az új Ptk. magyarázata I/VI., HVG Orac Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest, 117. old.

III. Keresetindítás, Keresetlevél

A keresetlevél kötelező tartalmi elemeit a Pp. 121. §-ában¹³ foglaltakon túlmenően a 307.§-a¹⁴ tartalmazza. Ezek hiánya esetén a bíróság a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasítja a Pp. szerint¹⁵.

A Pp. különbséget tesz között, ha a felperes a gyámhatóság vagy egyéb keresetindításra jogosult személy. A gyámhatóság számára többlet kötelezettségeket állapít meg a jogszabály a keresetlevélhez kötelezően csatolandó okiratok tekintetében.

1. Tulajdoni lap

Valamennyi kereset indításra jogosult esetében a keresetlevélhez mellékelni kell az előadott adatokat igazoló okiratokat, így különösen az alperes tulajdonában álló ingatlanok, valamint - 2014. március 15. napjától - azon ingatlanok tulajdoni lapját is, amelyeken az alperesnek hasznélvezeti joga áll fenn, vagy amelyekre az alperest érintő jog vagy tény van bejegyezve, feljegyezve.

A gyámhivatalok gyakran csatolnak kinyomtatva e-hiteles tulajdoni lapot (tulajdoni lapról elektronikus dokumentumként szolgáltatott hiteles tulajdonilap-másolat), azonban ezek hitelességüket elvesztik a kinyomtatással. Álláspontom szerint helyes az a gyakorlat, hogy a tulajdoni lapot minden felperesnél egységesen hiteles formában követeli meg a bíróság. A tulajdoni lapot - mivel a Pp. ilyen szűkítést nem tartalmaz - akkor is csatolni kell, ha nem az ingatlanvagyonnal való rendelkezés korlátozására irányul a kereset.

A Pp. alapján¹⁶ a gondnokság alá helyezés iránti perben a feleket jövedelmi és vagyoni viszonyaikra tekintet nélkül teljes költségmentesség illeti meg. Azonban a tulajdoni lapok

13 Pp. 121.§ (1) A pert keresetlevéllel kell megindítani; a keresetlevélben fel kell tüntetni:

- a) az eljáró bíróságot;
- b) a feleknek, valamint a felek képviselőinek nevét, lakóhelyét és perbeli állását;
- c) az érvényesíteni kívánt jogot, az annak alapjául szolgáló tényeknek és azok bizonyítékainak előadásával;
- d) azokat az adatokat, amelyekből a bíróság hatásköre és illetékessége megállapítható;
- e) a bíróság döntésére irányuló határozott kérelmet (kereseti kérelem);

14 Pp. 307. § A gondnokság alá helyezés iránti keresetlevélben a 121. §-ban meghatározott adatokon kívül fel kell tüntetni azokat az adatokat is, amelyekből a keresetindításra való jogosultság megállapítható, illetve az alperes ingatlanvagyonára vonatkozó adatokat.

(1a) A keresetlevélben - ha arról a felperesnek tudomása van - fel kell tüntetni az alperes előzetes jognyilatkozatára vonatkozó adatokat. A gondnokság alá helyezési perben a bíróságnak az előzetes jognyilatkozat alkalmazása felől, erre irányuló kereseti kérelem hiányában is határoznia kell.

(2) A keresetlevélhez az előadott adatokat igazoló okiratokat mellékelni kell, így különösen az alperes tulajdonában álló ingatlanok, valamint azon ingatlanok tulajdoni lapját, amelyeken az alperesnek hasznélvezeti joga áll fenn, vagy amelyekre az alperest érintő egyéb jog vagy tény van bejegyezve, feljegyezve. Ha a gyámhatóság a felperes, a keresetlevélhez csatolnia kell az alperes elmeállapotára vonatkozó szakorvosi véleményt, az alperes lakóhelyén készített környezettanulmányt, ideiglenes gondnokrendelés, illetve zárlat elrendelése esetén pedig az erre vonatkozó határozatot is.

15 Pp. 130.§ (1) i) a124. § (2) bekezdésében foglalt ok áll fenn,

j) a felperes a hiánypótlás végett (95. §) neki visszaadott keresetlevelet a kitézött határidő alatt nem adta be, vagy újból hiányosan adta be, és emiatt a keresetlevél nem bírálható el.

16 Pp. 311.§ (6) bekezdése alapján

beszerzésére mindez nem vonatkozik, az jelentős költséget jelent, melyre a költségmentesség nem terjed ki. Itt az 1996. évi LXXXV. törvény 27.§ (1) bekezdése szerinti igazgatási szolgáltatási díjról¹⁷ van szó, melyet annak kell megfizetnie, aki a tulajdonilap-másolat szolgáltatását kéri, vagyis a felperesnek kell viselnie.

Felhívom a figyelmet arra, hogy több ingatlannal nem csak vagyonos emberek rendelkezhetnek, hanem pl. az öröklések következtében több kisebb szántóval, szőlő művelési ágú területtel bárki más is. A 2014. évtől pedig tovább nőtt azon ingatlanok száma, melyre vonatkozóan tulajdoni lapot kell csatolnia a felperesnek. A Pp. 2014. március 15. napjától hatályos rendelkezése szerint nem csak a tulajdon, hanem a haszonélvezet esetében is csatolni kell a tulajdoni lapot.

2. Gyámhatóság gondnokság alá helyezés iránti perindítási kötelezettsége

A Ptk. 2:28.§ (2) bekezdése szerint, ha a gondnokság alá helyezés szükségességéről a **gyámhatóság** tudomást szerez, a gondnokság alá helyezési eljárást **meg kell indítania**, ha ezt a nagykorú együtt élő házastársa, élettársa, egyenesági rokona, testvére; a kiskorú törvényes képviselője a gyámhatóságnak a keresetindítás szükségességéről való tájékoztatását követő hatvan napon belül nem teszik meg. (A gyámhatóságnak perindítási kötelezettsége áll fenn a gondnokság alá helyezés kötelező felülvizsgálata esetében is.)

Ez a perindítási kötelezettség és határidő jelentős terhet jelen a gyámhatóságoknak - különös tekintettel a szűkös anyagi és személyi erőforrásra. A gyámhatóságnak a fenti idő eltelte után be kell szereznie a tulajdoni lapokat, keresetlevélhez csatolnia kell az alperes elmeállapotára vonatkozó szakorvosi véleményt, az alperes lakóhelyén készített környezettanulmányt, ideiglenes gondnokrendelés, illetve zárlat elrendelése esetén pedig az erre vonatkozó határozatot is. A Pp. 93. § (2) bekezdése alapján minimum három példányban kell ezeket csatolni. Ez olyan nagy szervezést és felkészülést igényel, mely a sok ügy egyidejű ellátását rendkívül megnehezíti. A gyámhatóságnak pontosan meg kell jelölnie kereseti kérelmében, hogy mely ügycsoport vonatkozásában és mely tényekre alapítva kéri a gondnokság alá helyezést. A munkájukat hátráltathatja, ha a gondnokság alá helyezéssel érintett fél nem együttműködő a környezettanulmány, illetve a szakorvosi vélemény elkészítése során. Az is gyakori, hogy a család értesíti a gyámhatóságot a gondnokság alá helyezés szükségességéről, de az eljárás megindítása után pont a család kéri a peres eljárás megszüntetését.

17 28. § (1) A tulajdoni lapról kiállított papír alapú hiteles másolatért 6250 forint összegű díjat kell fizetni.
(2) A tulajdoni lapról elektronikus dokumentumként szolgáltatott hiteles tulajdonilap-másolatért 3600 forint, a nem hiteles másolatért 1000 forint elektronikus adatszolgáltatási díjat kell fizetni.

Gyakori probléma, hogy ahol sok az ilyen per, ott a gyámhatóságnak nincs kapacitása valamennyi per nyomon követésére, a bírósági felhívások teljesítésére, illetve a képviselő útján tárgyaláson való megjelenésre, nyilatkozattételre. Gyakran húzódnak a perek amiatt, hogy a gyámhatóság nem reagál időben, nem csatolja a kért iratokat.

Vajon akkor mégis miért indít a gyámhatóság ilyen sok gondnokság alá helyezési pert? Vagy feltehetjük a kérdést úgy is, hogy **miért nem a család**, az érintett közvetlen környezetében élő perindításra jogosultak indítják meg a pert? A válasz, úgy gondolom három területen keresendő.

Az első az anyagiakra vezethető vissza: már említettem, hogy ha van olyan ingatlan, mely miatt csatolni kell a tulajdoni lapot vagy lapokat, akkor az jelentős költséget jelent - ezt igyekszik a család az állammal megfizettetni. Továbbá a Pp. 311. § (3) bekezdése alapján, ha az alperesnek ingatlana van, vagy ingatlanon haszonélvezeti joga áll fenn, továbbá ha ingatlanra az alperest érintő egyéb jog vagy tény van bejegyezve, feljegyezve, az elsőfokú bíróság hivatalból intézkedik a gondnokság alá helyezésnek az ingatlan-nyilvántartásba való feljegyzése iránt, kivéve ha az ingatlannal való rendelkezés tekintetében a bíróság az alperes teljes cselekvőképességét fenntartotta. Az ezért fizetendő igazgatási-szolgáltatási díjat szintén nem a családnak kell megfizetnie, ha a pert nem ők indítják. A kérelmező gyámhatóság köteles megfizetni az ingatlanügyi hatóságnak a gondnokság alá helyezés tényének feljegyzése után felszámolt igazgatási szolgáltatási díjat, ha az erre alapot adó gondnokság alá helyezési pert a hatóság kezdeményezte (BH2013. 137.)

Amennyiben az alperest a bíróság gondnokság alá helyezi, ennek tényét az ingatlannyilvántartásban fel kell jegyezni ingatlan nyilvántartási feljegyzéséért fizetendő igazgatási szolgáltatási díjra sem terjed ki a költségmentesség, így azt is meg kell fizetnie a felperesnek.

A következő, hogy sokan nem merik felvállalni a felperes szerepét szüleikkel vagy gyermekükkel, testvérukkal szemben, még akkor sem, ha tudják, hogy a gondnokság alá helyezést a szerettük érdekében kellene megindítani. Azt gondolom, a visszaélések miatt a társadalomban is kialakult egy beidegződés, hogy a gondnokság alá helyezést sokszor az kéri, aki valaki vagyonát el akarja venni. Természetes, hogy ennek a megítélésnek sem akarja kitenni magát senki.

A harmadik ok egyszerre anyagi és erkölcsi: a gyámhatóságnak csatolnia kell az alperes elmeállapotára vonatkozó szakorvosi véleményt. Könnyebb szívvel „engedi meg” az eljárást a családtag, ha egy ilyen szakorvosi vélemény mondja azt, hogy az alperes mentális zavarban

szenved. Az pedig külön segítség, ha ezt a szakorvosi véleményt nem neki kell beszereznie és fizetnie érte.

A következő kérdés, hogy **miért indítja meg** a gyámhatóság úgy az eljárást, hogy nincs meg hozzá a kellő ténybeli alapja?

A választ itt a kötelező perindítási kötelezettség alapján megállapítható **kártérítési felelősségben** látom. A gyámhatóság inkább megindítja az eljárást kellő ténybeli ismeret nélkül, ennek megfelelően ráadásul nem egyes ügycsoportokra, hanem teljes korlátozást kérve, minthogy később kártérítési kötelezettsége keletkezessen a perindítás hiánya miatt.

Álláspontom szerint a gyámhatóságnak csak akkor áll fenn kártérítési kötelezettsége - a kártérítési felelősség egyéb feltételei mellett -, ha a Ptk. 2:28.§ (2) bekezdése szerinti keresetindítás szükségessége fennáll, mégsem indítja meg a pert. Vagyis bár tudomása van róla, kellő ténybeli ismerettel rendelkezik arra vonatkozóan, hogy a gondnokság alá helyezés szükséges, a védendő személy cselekvőképessége mely területeken korlátozandó, mégsem indítja meg a pert, vagy akkor, ha nem adja elő azokat a tényeket, melyekről tudomása van, vagy kellő körültekintés mellett tudnia kellett volna és a kereseti kérelmet nem ezek alapján terjeszti elő.

Annak a paradigmaváltásnak köszönhetően, mely 2001-ben indult, már nem a társadalmat kell védeni a gondnokság alá helyezendő személytől, hanem az alperes védelme érdekében, a lehető legkisebb korlátozással kell végső esetben a cselekvőképességet teljes mértékben korlátozni. Fentiek alapján - véleményem szerint - a gyámhatóság csak abban az esetben és csak azokra az ügycsoportokra vonatkozóan indíthat keresetet, amire vonatkozóan kellő ténybeli ismerettel rendelkezik. Ilyenkor nem fordulhat elő, hogy a család „kihátrálása” gondot okozhasson, hiszen nem az ő kérelmük, védelmük alapján indult meg a peres eljárás.

3. Egyéb vagyontárgyak

Abban az esetben, ha a cselekvőképesség korlátozását a felperes az ingóságok vagy vagyoni értékű jogok körében is szükségesnek látja, úgy szükségesnek látok csatolni ingóeltárt is, illetve a vagyoni értékű jogok fennállását igazoló okiratokat (pl. cégkivonat, társasági szerződés, szerzői jogot igazoló okirat stb.).

4. Előzetes jognyilatkozat

A keresetlevélben - ha arról a felperesnek tudomása van - fel kell tüntetni az alperes előzetes jognyilatkozatára vonatkozó adatokat. Érdekes módon a Pp. itt rögzíti, hogy a bíróság kereseti kérelem nélkül hivatalból határoz az előzetes jognyilatkozat alkalmazásáról, mely a kereseti kérelemhez kötöttség áttörését jelenti.

Az előzetes jognyilatkozat jogintézményét a Ptk. 2:39.§-a szabályozza. Különösen időskori mentális elváltozások esetén vagy súlyos agyműtét előtt nyújt módot arra, hogy valaki még betegsége kezdeti stádiumában, illetve a beavatkozás előtt, teljesen cselekvőképes állapotban rendelkezessen arról, hogy a későbbiekben, belátási képességének esetleges elvesztése vagy korlátozottsága esetén ki legyen a gondnoka, hozzájárul-e idősek otthonában történő elhelyezéséhez vagy ingó-ingatlan vagyontárgyai elidegenítéséhez, ki és hogyan kezelje vagyonát.¹⁸ A jogintézmény előzményeit a régi Ptk. 19/A.§ (1) bekezdése és az Eütv. 22.§-a tartalmazta. A régi Ptk. szerint gondnokként elsősorban a gondnokság alá helyezett által még cselekvőképes állapotában közokiratban vagy a gondnokság alá helyezést követően megnevezett személyt kell kirendelni. Az Eütv. szerint a nyilatkozatot tevő beteg, későbbi esetleges cselekvőképtelensége esetére, megnevezheti azt a cselekvőképes személyt, aki az ellátás visszautasításának jogát helyette gyakorolhatja.

A Pp.-t módosító 2013. évi CCLII. tv. indoklása szerint ha az alperes érvényesen előzetes jognyilatkozatot tett, annak tartalmát cselekvőképessége korlátozásakor - meghatározott feltételek fennállása esetén - figyelembe kell venni, függetlenül attól, hogy a felperes annak alkalmazását kereseti kérelmében kéri-e vagy sem. Ezért volt szükséges a Pp. módosítása oly módon, hogy a bíróság az előzetes jognyilatkozat alkalmazásának elrendeléséről erre irányuló kifejezett kereseti kérelem hiányában is határozzon.

A bíróság tehát köteles az előzetes nyilatkozatok nyilvántartásába betekinteni, onnan információt szerezni arra vonatkozóan, hogy az érintett alperes tett-e előzetes jognyilatkozatot. A felperesnek pedig kötelessége, hogy - amennyiben annak tételéről tudomása van - feltüntesse a keresetlevélben az előzetes jognyilatkozatra vonatkozó adatokat.

Problémát jelenthet, hogy hogyan szerez tudomást a nyilvántartásba nem vett, de megtett előzetes nyilatkozatról a bíróság. Ennek azért van jelentősége, mert nyilvántartásba vétel

¹⁸ Wellmann György (ed.) 2013: Polgári Jog Bevezető és záró rendelkezések Az ember mint jogalany Öröklési jog, Az új Ptk. magyarázata I/VI., HVG Orac Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest, 141. old.

hiányában is érvényes az előzetes nyilatkozat. Az előzetes nyilatkozat létéről nyilvántartásba vétel hiányában csak a fél, a felperes vagy tanú vallomása alapján szerezhethet tudomást a bíróság.

Természetesen az előzetes jognyilatkozat alkalmazásának elrendelése csak annyiban indokolt, amennyiben a cselekvőképesség korlátozása érinti az előzetes jognyilatkozat tartalmát.

IV. Ügycsoportok - többen a kevesebb elve vagy két jogintézmény

A kérdés egyszerű: amennyiben a kereset teljesen korlátozó (korábban kizáró) gondnokság alá helyezésre (vagy annak fenntartására) irányul, a bíróság a lefolytatott bizonyítás alapján csak egyes ügycsoportok vonatkozásában helyezheti-e részlegesen korlátozó gondnokság alá az alperest?

Ebben a kérdésben azonban még **nem egységes a bírói gyakorlat**, a szakmai értekezleten elhangzottak alapján az derül ki, hogy a többen a korábbi bírói gyakorlattal értenek egyet, ahol benne volt a kizáróban a korlátozó is, vagyis a többen a kevesebb elve érvényesült.

A korábbi gyakorlatra példa a Legfelsőbb Bíróság BH 2011.247. számú eseti döntése is. Itt a cselekvőképességet általános jelleggel korlátozó gondnokság alá helyezés iránti perben ugyan az orvosszakértő a gondnokolt állapotának javulására tekintettel a gondnokság alá helyezés megszüntetését javasolta, a bíróság azonban a bizonyítási eljárás egyéb adatait értékelve úgy ítélte meg, hogy ugyan az érintett személy a mindennapok szintjén valóban képes az önálló életvitelre, azonban - befolyásolhatóságára tekintettel - az ingó és ingatlan vagyonával való rendelkezés során szükség van arra a támogatásra, védelemre, amit a gondnokság alá helyezés jelent, ahogy - betegségbelátásának hiányában - az egészségügyi ellátással összefüggő jogok gyakorlása terén is. Ezért e két ügycsoport tekintetében a bíróság a cselekvőképességet korlátozó gondnokságot fenntartotta.

A Ptk. hatálybalépése óta a gyakorlat még nem kristályosodhatott ki, azonban már a Ptk. magyarázatában is azt találjuk, hogy lehetséges, hogy a kereseti kérelem a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezésre irányul, a bizonyítási eljárás eredményeként azonban - figyelemmel az alperes személyes meghallgatására, illetve az orvos szakértői véleményre - a bíróság az alperest csak részlegesen, meghatározott ügycsoportok vonatkozásában helyezi gondnokság hatálya alá.

A korábbi gyakorlat kiterjesztése a jelenlegi szabályozásra meglátásom szerint az alábbi veszéllyel járhat. A gyámhatóság, amennyiben nem áll rendelkezésére elegendő adat, a gondnokság

alá helyezést vagy a felülvizsgálati eljárás során a fenntartást vagy módosítást a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezés iránt indítja meg és a bíróságra, a hivatalból történő bizonyítás kötelezettségének kihasználásával hárítja át az ügycsoportok meghatározásának feladatát.

V. A jövőben

A jövőben az új jogintézmények által szükségessé váló terjedelmesebb bizonyítási eljárásokhoz kell igazítani az eljárásjogi szabályokat, - nem csak azáltal, hogy a cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezés helyett az új terminológiát használjuk. Meglátásom szerint az újonnan hatályba lépett Ptk. anyagi jogi szabályainak érvényesítése során az eljárásjogi szabályok alkalmazásánál, értelmezésénél - esetlegesen a jövőbeni módosításánál is - a bevezetőben említett Európa Tanács Miniszterek Bizottsága Ajánlását kell zsinórmértékként figyelembe venni „az érintett jólétének és érdekeinek elsődlegessége” érdekében.

Bibliográfia

Dr. Kőrös András: "Jót s jól!" - helyes célok, alkalmatlan megoldások a cselekvőképesség tervezett szabályozásában Magyar jog, 2009. (56. évf.) 2. sz. 104-112. old.

Wellmann György (ed.) 2013: Polgári Jog Bevezető és záró rendelkezések Az ember mint jogalany Öröklési jog, Az új Ptk. magyarázata I/VI., HVG Orac Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest, 104. old.

Dósa Ágnes: A nem teljesen cselekvőképes személyek jogai: rugalmasabb szabályozás felé, Fundamentum, 2000/2. sz. 84. old.

Németh János - Kiss Daisy: A polgári Perrendtartás magyarázata, 954. o., Complex Kiadó Budapest, 2007.

Dr. Boros Zsuzsa: A családjog jövője - A Ptk. cselekvőképességi és családjogi rendelkezéseinek alkalmazását segítő átmeneti normákról, Családi Jog, XII. évfolyam 3. szám 4. old.

dr. Hajdu Csaba A gondnokság alá helyezési perekre irányadó új szabályok és azok alkalmazása során eddig felmerült gyakorlati problémák. <http://www.mabie.hu/node/2362> (2014.09.10)

Felhasznált jogszabályok jegyzéke:

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.)

1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről (régi Ptk.)

1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról (Pp.)

2013. évi CLXXVII. törvény a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről (Ptké.)